

LOTIN TILIDA SINONIMIYA VA DUBLET TERMINLAR

Davurova Soxiba Usanboevna

Tillar kafedrası stajyor-assistenti

Ergashev Mahmud Qahramon ògli, Muxtorjonova Madina Sardorovna

Bahodirova Mohinur Bahodirovna, Haqnazarova Maxliyo Haydaraliyeva

Davolash fakulteti 160 guruh talabalari, SamDTU.

Annotatsiya

Lotin tili tibbiy va ilmiy terminologiyaning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ilmiy terminologiya tizimida sinonimiya va dublet terminlar keng uchraydi. Sinonimiya bir xil yoki o'xshash ma'noni ifodalovchi turli terminlarning mavjudligini bildirsa, dublet terminlar esa bir xil tushunchani ifodalovchi, ammo turli til manbalaridan kelib chiqqan terminlar hisoblanadi. Mazkur maqolada lotin tilida sinonimiya va dublet terminlarning shakllanish sabablari, ularning lingvistik xususiyatlari hamda tibbiy terminologiyadagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tibbiy terminologiyada sinonim terminlar ko'pincha lotin va yunon tilidan kelib chiqqan variantlar sifatida mavjud bo'ladi. Dublet terminlar esa ilmiy terminologiyaning tarixiy rivojlanishi natijasida shakllangan. Ushbu hodisalar terminologik tizimni boyitadi, ammo ayrim hollarda terminlarning standartlashuviga ham ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Kalit so'zlar: lotin tili, sinonimiya, dublet terminlar, tibbiy terminologiya, ilmiy terminlar, terminologiya, lingvistika.

СИНОНИМИЯ И ДУБЛЕТНЫЕ ТЕРМИНЫ В ЛАТИНСКОМ ЯЗЫКЕ

Давурова Сохиба Усанбоевна

стажёр-ассистент кафедры языков

Эргашев Махмуд Кахрамон угли, Мухторжонова Мадина Сардоровна,

Бахадирова Мохинур Бахадировна, Хакназарова Махлиё Хайдаралиевна

студенты 160-группы Лечебного факультета

Самаркандского государственного медицинского университета

Аннотация

Латинский язык играет важную роль в формировании медицинской и научной терминологии. В системе научной терминологии широко распространены явления синонимии и дублетных терминов. Синонимия означает наличие различных терминов, выражающих одно и то же или близкое по значению понятие, тогда как дублетные термины обозначают одно и то же понятие, но происходят из разных языковых источников. В данной статье анализируются причины формирования синонимии и дублетных терминов в латинском языке, их лингвистические особенности, а также их значение в медицинской терминологии. Результаты исследования показывают, что в медицинской терминологии синонимичные термины часто представлены вариантами, происходящими из латинского и греческого языков. Дублетные термины формируются в результате исторического развития научной терминологии. Эти явления обогащают терминологическую систему, однако в некоторых случаях могут влиять на процесс стандартизации терминов.

Ключевые слова: латинский язык, синонимия, дублетные термины, медицинская терминология, научные термины, терминология, лингвистика.

SYNONYMY AND DOUBLET TERMS IN THE LATIN LANGUAGE

Davurova Sokhiba Usanboevna

Trainee-assistant teacher of the Department of Languages

Ergashev Mahmud Qahramon o'g'li, Mukhtorjonova Madina Sardorovna,

Bahodirova Mohinur Bahodirovna, Haqnazarova Maxliyo Haydaraliyeva

Students of group 160, Faculty of Medicine

Samarkand State Medical University

Abstract

The Latin language plays an important role in the formation of medical and scientific terminology. In the system of scientific terminology, the phenomena of synonymy and doublet terms are widely observed. Synonymy refers to the presence of different terms expressing the same or similar meaning, whereas

doublet terms denote the same concept but originate from different linguistic sources. This article analyzes the reasons for the formation of synonymy and doublet terms in Latin, their linguistic characteristics, and their significance in medical terminology. The results of the study show that in medical terminology synonymous terms often exist as variants derived from Latin and Greek languages. Doublet terms have developed as a result of the historical evolution of scientific terminology. These phenomena enrich the terminological system; however, in some cases they may also influence the standardization of terms.

Keywords: Latin language, synonymy, doublet terms, medical terminology, scientific terms, terminology, linguistics.

Kirish

Lotin tili ko‘p asrlar davomida ilm-fan, tibbiyot va farmatsevtika sohalarining asosiy terminologik manbasi bo‘lib xizmat qilib kelmoqda. Bugungi kunda ham ko‘plab ilmiy terminlar lotin tiliga asoslangan holda shakllangan. Tibbiy terminologiya tizimi o‘zining murakkabligi va boyligi bilan ajralib turadi.

Terminologiya tizimida sinonimiya va dublet terminlar muhim lingvistik hodisalardan biri hisoblanadi. Sinonim terminlar bir xil yoki yaqin ma‘noni ifodalovchi terminlar bo‘lib, ular ko‘pincha turli tarixiy yoki lingvistik manbalardan kelib chiqadi. Dublet terminlar esa bir xil tushunchani ifodalovchi, ammo turli shaklga ega bo‘lgan terminlar hisoblanadi.

Tibbiy terminologiyada sinonim va dublet terminlarning mavjudligi ko‘pincha yunon va lotin tillarining o‘zaro ta’siri bilan bog‘liq. Masalan, ko‘plab anatomik va klinik terminlar lotincha va yunoncha variantlarga ega.

Mazkur maqolaning maqsadi — lotin tilida sinonimiya va dublet terminlarning shakllanish sabablarini o‘rganish hamda ularning tibbiy terminologiyadagi o‘rnini tahlil qilishdir.

Materiallar va metodlar

Tadqiqot jarayonida tibbiy terminologiya, lotin tili va lingvistika sohalariga oid ilmiy adabiyotlar o‘rganildi.

Material sifatida lotin tili va tibbiy terminologiya bo'yicha darsliklar, terminologik lug'atlar hamda ilmiy maqolalar tanlab olindi. Sinonim va dublet terminlarning kelib chiqishi, tuzilishi va semantik xususiyatlari tahlil qilindi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari lotin tilida sinonimiya va dublet terminlar keng uchrashini ko'rsatdi.

1. Sinonim terminlar

Sinonim terminlar bir xil tushunchani ifodalovchi turli terminlar hisoblanadi.

Masalan:

Ren – Nephros (buyrak)

Cutis – Derma (teri)

Os – Osteon (suyak)

Bu terminlarning biri lotin tilidan, ikkinchisi esa yunon tilidan kelib chiqqan.

2. Dublet terminlar

Dublet terminlar ham bir xil tushunchani bildiradi, ammo ular turli shaklda qo'llaniladi.

Masalan:

Haemorrhagia – Sanguinatio

Morbus – Pathologia

Medicus – Doctor

Dublet terminlar terminologiyani tarixiy rivojlanishi natijasida shakllangan.

3. Sinonimiyaning sabablari

Sinonim terminlarning paydo bo'lishiga quyidagi omillar sabab bo'ladi:

turli til manbalari (lotin va yunon tillari);

tarixiy rivojlanish;

ilmiy maktablar farqi;

terminologik tarjimalar.

4. Terminologik standartlashuv

Zamonaviy tibbiyotda terminlarning yagona standart shaklini qo'llashga e'tibor qaratiladi. Shu sababli xalqaro terminologiya tizimlarida ko'pincha bitta termin asosiy termin sifatida qabul qilinadi.

Muhokama

Ilmiy terminologiya tizimi ko'p bosqichli tarixiy rivojlanish jarayonida shakllangan bo'lib, unda turli lingvistik hodisalar, jumladan sinonimiya va dublet terminlar muhim o'rin tutadi. Lotin tili tibbiy terminologiyaning asosiy manbalaridan biri bo'lib, uning rivojlanishida yunon tili bilan o'zaro ta'siri muhim rol o'ynagan. Aynan shu tarixiy jarayon natijasida tibbiy terminologiyada ko'plab sinonim va dublet terminlar shakllangan.

Sinonimiya terminologiyada bir xil yoki o'xshash ma'noni ifodalovchi turli terminlarning mavjudligi bilan izohlanadi. Tibbiy terminologiyada bunday holat ko'pincha lotin va yunon tillarining parallel ravishda qo'llanilishi bilan bog'liq. Masalan, ayrim anatomik yoki klinik tushunchalar lotincha va yunoncha variantlarga ega bo'lishi mumkin. Bunday terminlar ilmiy matnlarda yoki turli ilmiy maktablarda turlicha qo'llanilishi mumkin. Bu holat terminologik tizimning boyligini ko'rsatadi, chunki bir tushuncha turli lingvistik shakllarda ifodalanadi.

Dublet terminlar esa ko'pincha bir xil tushunchani ifodalovchi, lekin kelib chiqishi yoki shakli jihatidan farq qiladigan terminlardir. Bunday terminlar terminologiyaning tarixiy rivojlanishi natijasida shakllangan bo'lib, ular ko'pincha ilmiy tilning evolyutsiyasi bilan bog'liq. Masalan, ayrim terminlar lotin tilidan to'g'ridan-to'g'ri olingan bo'lsa, boshqalari yunon tilidan kirib kelgan yoki keyinchalik lotinlashtirilgan shaklda qo'llanila boshlagan. Shu sababli tibbiy terminologiyada bir tushunchani ifodalovchi bir nechta termin shakllari mavjud bo'lishi mumkin.

Sinonimiya va dublet terminlarning mavjudligi ilmiy terminologiyaning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Bir tomondan, ular terminologik tizimni boyitadi va ilmiy tilning ekspressiv imkoniyatlarini kengaytiradi. Ikkinchi tomondan, bu hodisa ayrim hollarda terminlarning standartlashuvi jarayonida muammolarni ham yuzaga keltirishi mumkin. Chunki bir xil tushunchani

ifodalovchi turli terminlarning mavjudligi ilmiy kommunikatsiyada noaniqliklarga sabab bo'lishi ehtimoli mavjud.

Shu sababli zamonaviy ilmiy terminologiya tizimida terminlarni standartlashtirish muhim vazifa hisoblanadi. Xalqaro tibbiy nomenklatura tizimlari aynan shu maqsadda ishlab chiqilgan bo'lib, ular terminlarning yagona shaklini belgilashga xizmat qiladi. Biroq shunga qaramay, sinonim va dublet terminlar ilmiy adabiyotlarda hamon uchrab turadi va ular terminologik tizimning tarixiy va lingvistik boyligini aks ettiradi.

Lotin tilining grammatik va morfologik barqarorligi sinonim va dublet terminlarning tizimli ravishda shakllanishiga ham yordam beradi. Lotin tilida terminlar ko'pincha aniq morfologik modellar asosida hosil qilinadi. Bu esa terminlarning tuzilishi va ma'nosini oson tushunishga imkon yaratadi. Ayniqsa tibbiyot va biologiya sohalarida terminlarning aniq va tushunarli bo'lishi ilmiy muloqotning samarali bo'lishida muhim omil hisoblanadi.

Zamonaviy ilmiy kommunikatsiyada ingliz tilining roli ortib borayotgan bo'lsa-da, tibbiy terminologiya asosiy qismi hanuz lotin va yunon termin elementlariga asoslangan. Bu esa lotin tilining ilmiy terminologiyadagi ahamiyati saqlanib qolayotganini ko'rsatadi. Shuning uchun lotin tilini o'rganish tibbiyot yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun muhim hisoblanadi. Bu bilim ularga terminlarning kelib chiqishi, tuzilishi va semantik ma'nosini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Umuman olganda, lotin tilida sinonimiya va dublet terminlar ilmiy terminologiya asosiy qismi uchun muhim lingvistik hodisalari hisoblanadi. Ular terminologik tizimning rivojlanish jarayonini aks ettiradi va ilmiy tilning boyligini namoyon etadi. Shu bilan birga, terminlarning aniq va standart shaklda qo'llanishi ilmiy kommunikatsiya samaradorligini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Lotin tilida sinonimiya va dublet terminlar tibbiy terminologiya asosiy qismi uchun muhim lingvistik hodisalaridan biri hisoblanadi. Bu terminlar ko'pincha lotin va yunon tillarining o'zaro ta'siri natijasida shakllangan.

Sinonim va dublet terminlar terminologiyani boyitadi, ammo terminologik tizimda aniqlikni saqlash uchun standart terminlardan foydalanish muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Rustamova S.Sh., Sagdullaeva M.A., Abdullaeva R.M., Isroilova M.N., Yuldasheva D.Yu. Lotin tili va tibbiy terminologiya. – Toshkent, 2018.
- 2.Boliev M.N. Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2011.
- 3.Xo‘jayeva L., Zohidova X., Rahmatullayeva Z. Lotin tili. – Toshkent, o‘quv qo‘llanma.
- 4.Lotin tili va farmatsevtik terminologiya asoslari. – Tibbiyot oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun o‘quv qo‘llanma.
- 5.Lotin tili va tibbiy terminologiya. – Tibbiyot kollejlari uchun darslik, Toshkent: Ilm Ziyo.
- 6.Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии. – Москва, 2007.
- 7.Цисык А.З. Латинский язык: учебно-методическое пособие. – Минск: БГМУ, 2013.
- 8.Носачёва М.И. Латинский язык и основы медицинской терминологии. – Москва: Ай Пи Ар Медиа, 2022.
- 9.Дадуева А.А. Латинская фармацевтическая терминология. – Иркутск: ИГМУ, 2016.
- 10.Latin and Fundamentals of Medical Terminology. Учебное пособие для студентов медицинских вузов. – Запорожье, 2016.